

Avusturya

Avusturya'da uzlaştırma, diğer pek çok ülkede olduğu gibi, çocuk ceza adaleti sistemi içerisinde denetimli serbestlik kurumlarında çalışan sosyal çalışmacılar tarafından 1980'lerde gelişmeye başlamıştır. Uzlaştırmanın yetişkinler bakımından pilot uygulamaları ise 1992 yılında başlamıştır. Avusturya'da uzlaştırma 1 Ocak 2000 tarihine kadar, çocuklar bakımından 1988 tarihli Çocuk Adalet Kanunu'nun 7 ve 8. maddelerine, yetişkinler bakımından ise Ceza Kanunu'nun 42. maddesine dayanılarak gerçekleştirilmekteydi. Şu anda ise uzlaştırma, hem yetişkinler hem de çocuklar bakımından 25 Şubat 1999 tarihinde yapılan ve 1 Ocak 2000 tarihinde yürürlüğe giren değişiklikle Avusturya Ceza Muhakemesi Kanununa eklenen 90. maddeye dayanılarak gerçekleştirilmektedir. Bu değişiklikle uzlaştırmanın yasal zemini yanında, hem çocuklar hem de yetişkinler bakımından ceza takibatına seçenек (diversion) bazı usuller de kabul edilmiştir. Zira 1999 yılında yapılan Kanun değişikliğinin temel gerekçesi, çeşitli seçenек önlemleri içeren bir paket hazırlanması şeklinde olmuştur. Bu yeni düzenlemeyle, uzlaştırma bakımından çocuklar ve yetişkinler arasındaki pek çok fark ortadan kaldırılmıştır. Yine aynı yıl yayımlanan bir Talimat ile uzlaştırmadan sorumlu kurumlar arasındaki işbirliğine, mağdur ve fail arasında yapılacak anlaşmaya, bilgilerin açıklanmasına ve uzlaştırmanın nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin detaylı bir düzenleme yapılmıştır. Ancak 1988 tarihli Çocuk Adalet Kanunu'nun çocuklara özgü bazı hükümleri halen geçerlidir. Çocukların yeni düzenlenen bu seçenек önlemlerden yaralanmaları daha kolay ve bu seçeneklerin uygulanma kapsamı daha geniştir. Ayrıca eski düzenlemede uzlaştırma durumunda, işlenen suç ileride bir etkiye sahip olabilecek şekilde belli bir zaman için adli sicil kayıtlarına geçmesine rağmen, yeni düzenlemede bu suçlar adli sicil kayıtlarına geçmemektedir.

Avusturya hukukunda dosyaların uzlaştırmaya gönderilme şartları açıkça belirlenmiş olmasına rağmen, **hangi suçların gönderileceği konusunda bir düzenleme bulunmamaktadır.** Üstelik hangi suçların bu usulden istisna tutulduğuna dair de bir düzenleme bulunmamaktadır. Ceza Muhakemesi Kanununun 90. maddesi yanında, çocuk failler bakımından uzlaştırma için 1988 tarihli Çocuk Adalet Kanununda da özel hükümler (madde 7) bulunmaktadır. Ceza Muhakemesi Kanununun 90a maddesine göre, seçenек önlem olarak dört imkân mevcuttur. Buna göre, **savcı para cezasına** veya belli **bir süre denetimli serbestliğe** veya **toplum yararına bir hizmet görülmesine** karar verebilecektir. Dördüncü olarak da savcı, **uzlaştırma kararı** verebilecektir. Bu seçeneklerden muhtemelen mağdurun çıkarlarına en uygun görülenin seçilmesi gerekmektedir. Kural olarak belli (kişisel) bir mağdurun bulunduğu durumlarda, mağdurun duygusal ve maddi ihtiyaçlarını en iyi uzlaştırma karşılayacak olduğundan, bu seçenekler arasından ilk seçilecek uzlaştırma olacaktır. Kanunun 90b maddesine göre, savcı veya hâkim, bu seçenек önlemlere olayın yeterince aydınlanması, **suçun ağır olmaması, hayat kaybı olmaması ve failin veya diğerlerinin başka suçlar işlemesini önlemek için ceza verilmesinin zorunlu olmaması ön şartlarının gerçekleşmesi durumunda karar verebilecektir.** Üstelik, fail, suçun sorumluluğunu üstlenmeyi, suçun sonuçlarını telafi etmeyi, zararı gidermeye çalışmayı ve suçun ortaya çıkmasının nedenleri üzerinde iyice düşünmeyi istemelidir. **Mağdurun onayı**, bu onay ceza takibatı bakımından önemsiz nedenlerden dolayı verilmedikçe, gereklidir. Zarar gören tarafın çıkarları, mümkün olan en geniş şekilde dikkate alınmalıdır. Çocuk Adalet Kanununun 7. maddesinde çocuklar bakımından özel hükümler bulunmaktadır. Buna göre, para cezasına veya toplum yararına çalışmaya hükmedileceği zaman, çocukların özel durumları dikkate alınmalıdır ve uzlaştırmaya karar verilebilmesi için mağdurun onayı zorunlu değildir. Bu nedenle failin tazmin amacıyla gösterdiği gayret yeterlidir. Yine, Çocuk Adalet Kanununun 7. maddesine göre, çocuk failler bakımından para ve hapis cezasının üst sınırları yetişkinler için öngörülenin iki katıdır. Bu nedenle yetişkinlere göre çok daha fazla suç tipi bu kapsama

girmektedir. Yukarıda belirttiğimiz gibi, 1999 yılında Avusturya Ceza Muhakemesi Kanununda yapılan değişiklikle, Kanununa 90. maddenin eklenmesinden sonra, çocuklar ve yetişkinler arasındaki farklılıkların çoğu ortadan kalkmıştır. Geriye kalan en önemli fark, uzlaştırmanın kapsamına giren suçlar ile ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. Avusturya Çocuk Adalet Kanununa göre, uzlaştırmadan yaralanmak için Ceza Kanununda çocuklar için öngörülen suçların üst sınırı, yetişkinlerin iki katıdır. Buna göre, çocukların uzlaştırmadan yararlanabileceği suçların ağırlığı ve çeşidi oldukça genişletilmiştir. **Cocuklar ve yetişkinler bakımından seçenek önlemlerin uygulanması hakkında karar verecek merci savcılıktır.** Yalnızca para cezası veya beş yıldan (çocuklar için on yıl) az hapis cezasının öngörüldüğü suçlar bakımından savcı davaya ara vermelidir. Uygulamada on yıllık hapis sınırı, mağdurun ölümüyle sonuçlanan suçlar hariç olmak üzere (bunun da istisnası ihmal sonucu oluşan ölümlerdir) çocuklar tarafından işlenen neredeyse bütün suçları kapsamaktadır. **Cocuklar ve yetişkinler bakımından uzlaştırmanın uygulanması için gelecekte suç işlenmesinin önlenmesi gibi özel bir koşul bulunmamaktadır. Ancak, savcı sorumluluğunun kabul edilmesi ve zararların telafi edilmesi şeklinde bir şart belirleyebilir.** Bu amaçla, savcı sosyal hizmet kurumlarından faille temasa geçmelerini ve bir anlaşmaya varmalarını isteme hakkına sahiptir. Eğer mağdur isterse bu sürece katılabilir. Savcı, bir uzlaştırmacıdan mağdur ve faile uzlaştırma programlarını önermesini, onlara yasal haklarını bildirmesini ve kendi gayretleriyle bir anlaşmaya varmaları için yardımcı olmasını isteyebilir. Yetişkinler söz konusu olduğunda mağdurun bulunan çözümü kabul etmesi zorunludur. Eğer kabul etmezlerse, dosya savcıya geri gönderilmekte ve savcı da diğer bir seçenek önlemin denenmesi veya ceza muhakemesine devam edilmesi konusunda karar vermektedir. Savcı karar verirken mağdurun kabul etmeme nedenini dikkate almalıdır. Eğer bu konuda yeterli bilgi ve gerekçeye sahip değilse, savcı buna çok fazla değer vermeyeceklerdir. Bunlar haricinde **Avustralya’da bazı durumların uzlaştırmaya uygun olmadığı kabul edilmiştir.** Buna göre, suçun hafif nitelikte olduğu, failin davranışları nedeniyle uzlaştırmanın bir sonuç vermeyeceği ve failin uzun bir süre tedavi edilmesinin gerektiği durumlarda uzlaştırma uygun görülmemektedir. Yukarıda belirtildiği gibi, hem çocuklar hem de yetişkinler bakımından uzlaştırma konusunda ilk karar savcı tarafından verilmektedir. ***Eğer savcı uzlaştırma imkânını önerme konusunda karar vermemişse, mahkeme de res’en veya mağdur veya failin başvurusu üzerine uzlaştırma amacıyla bir öneride bulunabilir.*** Çok sık uygulanmasa da, taraflardan birisinin uzlaştırmaya gidilmesi konusunda mahkemeye yaptığı başvuru üzerine mahkeme tarafından mutlaka bir karar verilmelidir ve bu karar itiraza tabidir. Ayrıca, uzlaştırma hapis cezası verileceği zaman cezada indirim nedeni olarak veya şartlı tahliye konusunda karar verileceği zaman da dikkate alınabilmektedir.

Uzlaştırmanın Avusturya’da uygulanan şekline **mahkeme dışı suçun tazmini** anlamında ATA (AuBergerichtlicher Tatausgleich) ismi verilmektedir. ATA suçun tazminini amaçladığı ve kişisel mağdurun bulunmadığı durumlarda da yapılacak zararın giderilmesini de kapsadığı için uzlaştırmadan daha kapsamlıdır. Bu usulün uygulanması amacıyla dosyaların gönderilmesinden hukuki olarak sorumlu kişiler savcılar ve nadiren hâkimlerdir. **Uzlaştırma ise NEUSTART’ın (eski Şartlı Tahliye Hizmeti ve Sosyal Çalışma Kurumu) ATA birimleri tarafından gerçekleştirilmektedir.** Avusturya’da savcı uzlaştırmayı başlatan kişi olmasına karşılık, uzlaştırmanın uygulanması ATA’ya (Aussergerichtlicher Tatausgleich) aittir. Bu özel Kurum Adalet Bakanlığı tarafından mali olarak desteklenmekte ve kendi ayrı yönetim ve denetim sistemine sahip bulunmaktadır. Kurumun finansal desteğinin yaklaşık %90’ı Adalet Bakanlığı tarafından sağlanmasına karşılık, bunun yanında diğer bakanlıklardan, Federal hükümetlerden de destek almaktadır. Merkezi Viyana’da olan Kurum tüm organizasyondan sorumlu iki başkana sahiptir. Kurumun 15 tane bölge ofisi bulunmaktadır. Bu ofislerden her birinde yapılan çalışmaların belli bir standartta olması için denetimden, personelden ve mahkemelerle ve savcılıklarla iletişimden sorumlu bir başkan

bulunmaktadır. Yıllık bütçesi yaklaşık olarak 30.5 milyon Euro olan NEUSTART, 2003 yılı için bunun yaklaşık %17'sini ATA'ya ayırmıştır. Uzlaştırma genellikle NEUSTART bürolarında gerçekleştirilmekle birlikte, uzaklık, yaşlılık ve sakatlık gibi tarafların gelemeyecekleri durumlarda uzlaştırma uygun başka yerlerde de yapılabilmektedir Bölgesel seviyedeki bürolar bir başkan tarafından yönetilmektedir ve bu kişi savcılık ve mahkeme ile ilişki içindedir. Ayrıca bu kişi personelden ve hizmetin kalitesinin denetlenmesinden sorumludur. Bölgesel büroların oldukça bağımsız oldukları söylenebilir. **Değişik ATA birimlerinde yaklaşık 86 uzlaştırmacı çalışmaktadır. Çocuklar ve yetişkinler açısından uzlaştırmaya katılan uzlaştırmacılar arasında kesin bir farklılık bulunmamaktadır.**

Uzlaştırmacılar ve savcılar ile diğer yargı mensupları tartışmak ve karışık dosyalardaki tecrübelerini paylaşmak amacıyla düzenli aralıklarla bir araya gelmektedirler. **Uzlaştırmacıların sorumlulukları Şartlı Tahliye Kanununun 29a maddesinde düzenlenmiştir.**

Buna göre, uzlaştırmacı tarafların çıkarlarını dengelemek için bunlara yardımcı olacaktır. Uzlaştırmacı, mağdur ve fail ile uzlaştırma programı, bunun temel amacı ve sonuçları hakkında bilgi vermek için ilişki kuracaktır. Uzlaştırmacı, failin suçtan dolayı sorumluluğu kabul etmeyi isteyip istemediğini, haksız davranışın nedenlerini ve zararın telafi yollarını araştıracaktır. Uzlaştırmacı, mağdurun haklı menfaatlerini koruyacak ve onun isteklerini ve beklentilerini araştıracaktır. Uzlaştırmacı, uzlaştırmanın sonucu veya başarısızlığı hakkında savcı veya hâkimi bilgilendirmelidir. ATA bürosunun başkanı her bir raporu denetimden geçirmektedir. Uzlaştırmacıların eğitimiyle ilgili ise şunlar söylenebilir: Uzlaştırma uygulamasının başladığı yıllarda uzlaştırmacıların eğitimine ilişkin bir faaliyet bulunmadığından, uzlaştırmacılar uzlaştırma konusundaki bilgilerini yaptıkları uzlaştırmalarla öğrenmişlerdir. Bu nedenle uzlaştırmaya ilişkin standartlar ve uygulamalar geçmişteki tecrübelerin yansımasıdır. Şu anda ise yeni alınan uzlaştırmacıların hem işe başlamaları sırasında hem de ilerideki süreçte bir takım eğitim faaliyetlerine katılma zorunluluğu vardır. Eğitim programı iki bölümden oluşmaktadır. **Birincisi yeni başlayan kişilerin temel yeterliliği elde etmeleri içindir. İkinci bölüm ise, kişilerin ceza uyusmazlıklarında sertifikalı bir uzlaştırmacı olmaları içindir.** Her ikisinde de hem teorik hem de pratik bilgileri içeren yoğun bir eğitim verilmektedir. Bütün eğitim süreci üç ila dört yıl arasında sürmektedir. Bu eğitim, önce izleyerek ve sonra tecrübeli uzlaştırmacılarla birlikte çalışarak yapılan çıraklık şeklinde ATA bürolarındaki bir yıllık mesleki eğitimle başlamaktadır. Bu eğitimle birlikte, üç haftalık bir eğitim alırlar (iki hafta yöntemlere bir haftası hukuk eğitimine ayrılmıştır). Devam eden üç yıl boyunca yeni uzlaştırmacı tam zamanlı çalışması yanında her yıl için beş haftalık eğitime katılırlar. **Uzlaştırmacıların bir yılda baktıkları dosya sayısı ortalama 132'dir.** Genellikle tek bir dosyaya bir uzlaştırmacı bakmakla birlikte, bazı özel durumlarda (suçlu sayısının çok olması gibi) birden fazla uzlaştırmacının birlikte çalıştığı durumlar da olmaktadır. Uzlaştırmacıların sosyal çalışma (social work) alanında profesyonel yeterliliğe sahip olmaları zorunludur. **Kişiler, sosyal hizmet çalışanı, hukukçu, psikolog, sosyolog veya benzer bir meslek sahibi olması ve sosyal hizmet alanında uygulama tecrübeleri bulunması durumunda uzlaştırmacı olarak kabul edilebilmektedirler.**

Uzlaştırmacıların işe alınması konusunda son karar, bölge ATA başkanlarına aittir. Uygulamada uzlaştırmacıların neredeyse tamamı sadece uzlaştırmayla ilgilenmekte, bunlardan çok azı denetimli serbestlik görevlisi olarak da çalışmaktadır. Büyük yerleşim alanlarında devamlı çalışan uzlaştırmacılar bulunurken, küçük yerler için çevredeki ATA bürolarından destek alınmaktadır. Uygulamada tam olarak birliktelik bulunmamakla birlikte, Kurumun milli karakteri oldukça yüksek seviyede genel standart ve uygulamalara uyulmasını sağlamaktadır. ATA personeli dosyaların uzlaştırmaya uygun olup olmadığını, bir uzlaştırmacı ve sosyal hizmet çalışanı gözüyle incelemektedirler. **Çok nadir olarak dosyalar uzlaştırmaya uygun olmadıkları gerekçesiyle savcıya geri gönderilmektedir.**

Uzlaştırmacı, uzlaştırmanın gerçekleşmesi için yapılması gerekli her şeyden sorumludur.

Ayrıca sonuçta hazırladığı bir raporu savcıya göndermelidir. Tarafların daha önceki dönemde uzlaşmaya vardığı durumlarda uzlaştırmacının görevi sadece onların onayını almaktan ibarettir. Hukuk sistemi içinde uzlaştırma, savcı veya hâkim tarafından dosyanın ATA bürosuna gönderilmesinden uzlaştırmacı tarafından son raporun hazırlanmasına kadar, bağımsız bir süreç olarak işlemektedir. Tam bir birliktelik olmamakla birlikte, Avusturya uygulaması ülke çapında uzlaştırma politikası ve uygulaması açısından bir örnek teşkil etmektedir. Buna karşılık uygulama ile ilgili bölgesel farklılıklar bulunmaktadır. 15 NEUSTART merkezi uzlaştırma gerçekleştirirken, daha küçük dört bölgede iş yükü tam zamanlı uzlaştırmacıların çalışmasına uygun olmadığından buralarda merkezlerde çalışan uzlaştırmacılardan destek alınmaktadır. **Avusturya'da yılda ortalama 10000 dosya uzlaştırmaya gönderilmektedir.** 2002 yılında gerçekleştirilen uzlaştırmalardan 1536 tanesi çocuklarla ilgilidir. NEUSTART Kurumuna, çocuklar bakımından uzlaştırmacının başladığı 1985 yılından 2002 yılına kadar 75722 dosya uzlaştırma amacıyla gönderilmiştir. Bu dosyaların çok büyük bir oranı (%90'dan fazlası) savcılar ve küçük bir oranı da hâkimler tarafından gönderilmiştir. Bu sayıda çocuklar bakımından 1999 yılında yaşanan göreceli düşüş nedeni, yukarıda belirttiğimiz gibi 1999 yılında Ceza Muhakemesi Kanunda yapılan değişikliklerle seçenek önlemlerin sayısının artırılmasıdır. 1998 yılında çocuklar bakımından uzlaştırmaya gönderilen dosyalardan büyük çoğunluğu (%83) bir anlaşma ile neticelenmiştir. Yetişkinler bakımından ise dosyaların %78'i başarıyla %22'si başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Yine 2002 yılı itibarıyla çocuklar bakımından uzlaştırmaya gönderilen dosyaların %86'sında uzlaştırma başarıyla sonuçlanmış ve takipsizlik kararı verilmiştir. Geri kalan %14'ünde iddianameyle dava açılmıştır. Yetişkinlerde ise aynı yılda başarıyla sonuçlanma oranı %71 olmuştur. Uzlaştırmaya gönderilen dosyaların %65'ini özellikle yaralama, tehdit ve cebir gibi suçlar oluştururken, geri kalan %35'ini özellikle hırsızlık ve mala zarar verme gibi malvarlığına karşı işlenen suçlar oluşturmaktadır. Bu suçlarda mağdur ve suçlu arasındaki ilişkiye bakarsak, suçların %51'inin özel bir durum nedeniyle geçici bir karşılaşmadan kaynaklandığını, %24'ünün arkadaş olduklarını, %10'unun okul birlikteliğinden kaynaklandığını, %2'sinin ortak olduğunu, %2'sinin akraba olduğunu, %1'inin komşu olduğunu, %1'inin aynı işyerinde çalıştıklarını görmekteyiz. Çocuk failer bakımından yapılan araştırmalar, bunlar bakımından da yüksek oranda mağdur katılımı (%96) ve memnuniyeti olduğunu göstermektedir. Bütün gönderilen dosyalarda başarıyla uyuşmazlığın çözüm oranı %75'dir. Faille sağlam bir ilişkinin kurulduğu dosyalarda bu oran %90'a çıkmaktadır. Yine yapılan araştırmalar suça ve mahkeme dışı çözümlerin değerine bakışta hâkim ve savcılarda değişiklik olduğunu göstermektedir. Yetişkin failer bakımından ise, araştırma sonuçları bu kadar olumlu değildir. Yaklaşık %85 mağdur ve fail uzlaştırmaya katılmayı kabul ederken, bunların %72'sinde uzlaştırma gerçekleşmiştir. 1998 yılında yapılan bir araştırmada, uzlaştırmaya katılanların memnuniyet seviyesinin oldukça yüksek olduğu ve katılan erkeklerden %78'inin ve kadınların %63'ünün uzlaştırmayı diğer kişilere önerdiği anlaşılmıştır. 2001 yılında yapılan diğer bir araştırmada mağdurların %83'ünün uzlaştırmadan memnun oldukları anlaşılmıştır. **Özellikle aile içi şiddete maruz kalan kadınlar ile akrabalar arasında ve okul ve iş ortamında çıkan uyuşmazlıklar bakımından uzlaştırmacının memnuniyet seviyesinin çok yüksek olduğu anlaşılmıştır.** Avusturya'daki ATA uzlaştırmacılarının tecrübelerine göre uzlaştırma için uygun uyuşmazlıklar aile içinde, komşular arasında, işyerinde ve okulda çıkan uyuşmazlıklardır. Yine yaralanmalı olanlar hariç trafik kazası gibi bazı durumsal uyuşmazlıklar da uzlaştırma için uygundur. Diğer taraftan uzlaştırma hafif kabahatler ve psikolojik ve sosyal problemleri nedeniyle yardıma ihtiyaç duyan çocuklar için uygun görülmemektedir.

Avusturya'da uzlaştırma konusundaki asıl başarı, kurumun ülke çapında uygulanmasıdır. **Uzlaştırmacının 1992 yılında pilot proje olarak uygulanmaya başlamasından bugüne kadar geçen süre içinde kurumsal bir yapı kazandığı**

söylenebilir. Savcı ve hâkimlerin pek çoğunun bu kuruma alıştıkları görülmektedir. 2002 yılı itibarıyla yaklaşık olarak 130000 kişi fail veya mağdur olarak doğrudan uzlaştırmayla ilişki kurmuştur. Yapılan çalışmalar özellikle mağdurların uzlaştırmadan oldukça memnun olduklarını göstermektedir. Uzlaştırma ceza hukuku uygulayıcıları tarafından suça karşı tepkinin bir parçası olarak kabul edilmektedir. Ancak, Avusturya'da uzlaştırmanın uygulanması konusundaki engellerden birisi, toplumun uzlaştırma sürecinin bütünü hakkında bilgi sahibi olmaması ve bu nedenle yeterince ilgilenmemesidir. Diğer bir neden ise uzlaştırmanın paralı olmasıdır. **Fail geçim sıkıntısına düşmeyecek durumda ise, uzlaştırma için 145 Euro ödemek zorundadır.** Bu paranın ödenmediği durumlarda, uzlaştırmanın sonucu olumlu dahi olsa takibata devam edilecektir.